Fåglar i Västerbotten

Årg 43 Nr 2 2018

Västerbottens Ornitologiska Förening

Innehåll FiV nummer 2, 2018

3 Gåspennan
Albin Enetjärn

4 Hur stora chanser har man egentligen att höra slaguggla på sin nattrunda?
Lars Edenius

5 GräsAnders och Alvas pensionat
Leif Bildström

6 VOF informerar
VOF-styrelsen

7 VOF-guidning till Limpan, Degernäs 8/4
Albin Enetjärn

9 Vitstjärning blåhake i Holmsund
Albin Enetjärn

11 Knölsvärta - ny art för Västerbotten!
Isak Vahlström

15 Ett fint fågelmöte i efterhand
Dag Österlund

16 Dagboksbladet
Thomas Birkö

18 När "krakan" kom till Ytterödå
Göran Larsson

20 Grappos alternativa fågelfakta - #1 Sidensvansen
Andreas Garpebring

21 Skådarprofilen
Ellen Hjelmare

Fåglar i Västerbotten

Utgiven av Västerbottens Ornitologiska Förening (VOF).

Fåglar i Västerbotten är VOF:s medlemstidning och utkommer med 3 nummer + fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Tidningen är beroende av att medlemmarna själva är med och bidrar med artiklar, då allt arbete med tidnignen görs på ideell basis. Tidningen har högt i tak och både artiklar med vetenskaplig liksom med populärjournalistisk prägel är välkomna. Har du en fågelrelaterad artikel på lager? Kontakta någon i redaktionen!

FiV redaktionen

Albin Enetjärn (Ansvarig utgivare, redaktör)
Älvans väg 127, 907 50 Umeå
albinenetjarn@gmail.com
076-1335049

Isak Vahlström (Redaktör)
isak.vahlstrom@gmail.com
073-8052848

Niklas Andersson (Redaktör)
idunarama@gmail.com
070-3886353

VOF:s styrelse 2018

Jonas Gustafsson (Ordförande)
Lundavägen 2, 903 20 Umeå, 070-2544319
vofstyrelsen@gmail.com

Jan Eriksson (Kassör)
Bertil Strömberg (Sekreterare)
Niklas Andersson (Vice ordförande)
Albin Enetjärn (Ledamot)
Dag Österlund (Ledamot)
Agnes Eriksson (Ledamot)
Jan-Erik Wallin (Suppleant)
Hanna Eriksson (Suppleant)

VOF

Är en fristående länsförening under Sveriges Ornitologiska Förening. Lokala fågelföreningar finns i Skellefteå och Umeå. VOF arbetar för att främja fågelskydd och fågelstudier i Västerbottens län samt att öka kontakten mellan fågelintresserade i länet. Medlemskap löses genom att sätta in medlemsavgiften på föreningens plusgiro PG 12911-4. Årsavgiften för medlemskap är 200:-. Ungdomar under 18 år betalar 100:-. Ytterligare familjemedlemmar boende på samma adress kostar 35:-/pp (ingen extra tidning). Skriv namn, adress samt syftet med din betalning i meddelandefältet vid plusgirobetalning. Som medlem erhålls tre nummer av tidskriften Fåglar i Västerbotten samt fågelrapporten för landskapet Västerbotten varje år.

Omslag: Framsidan: Knölsvärta. Foto: Niklas Andersson
Baksidan: Vitstjärnig blåhake. Foto: Johan Forssell

Gåspennan

Albin Enetjärn

Vilken vår vi har haft! Eller ska jag säga avsaknad av vår? 2018 kommer gå till historien som året då vintern övergick direkt till sommar utan någon vår däremellan. Nåja, ska man vara strikt vetenskaplig och gå efter SMHI:s definitioner så var det faktiskt vår i en månad i större delen av Västerbotten. Men fortfarande betydligt kortare än de två månader som våren normalt sträcker sig över.

Medan de tidiga vårfåglarna som svanar och gäss var flera veckor senare än 2017 så var mönstret snarare det omvända för de långflyttande arterna, som vällde in i snabb takt i det högtryck som präglade maj månad. Färre dagar med rastande och flyttande vårfåglar således, men jag tror att de flesta skådare kan acceptera det bortfallet i utbyte mot shortsväder redan i början av maj!

Förutom ovanligt snabba årstidsväxlingar har våren även bjudit på en del ovanliga fåglar. Den 4 maj vändes skådarsveriges blickar mot Västerbotten när Tommy Magnusson slog till med dunder och brak och hittade Sveriges femte knölsvärta utanför Hörnefors. Redan tidigare under våren hade Tommy visat framfötterna när han hittade Västerbottens första vitstjärniga blåhake. I det här numret av Fåglar i Västerbotten bjuds det på både text och bild från de två ovanliga fynden. Dessutom har rapportkommittén med Niklas Andersson i spetsen färdigställt sammanställningen av 2016 års fågelfynd i landskapet Västerbotten. Bra jobbat!

Nytt för detta nummer är en följetong vi tänkte köra i fortsättningen, nämligen "Grappos alternativa fågelfakta". Den vaksamme har säkert sett att Andreas Garpebring publicerat en serie inlägg på Facebook med just denna titel där vi i tidens anda fått ta del av alternativa fakta om fåglarna vi har omkring oss. Associationerna till oss människor haglar tätt i denna roliga serie, som vi nu förevigar i tryckt form här i FiV. Första art till granskning är ingen mindre än sidensvansen!

Trevlig läsning och ha en härlig sommar alla VOF-medlemmar!

/Redaktör'n

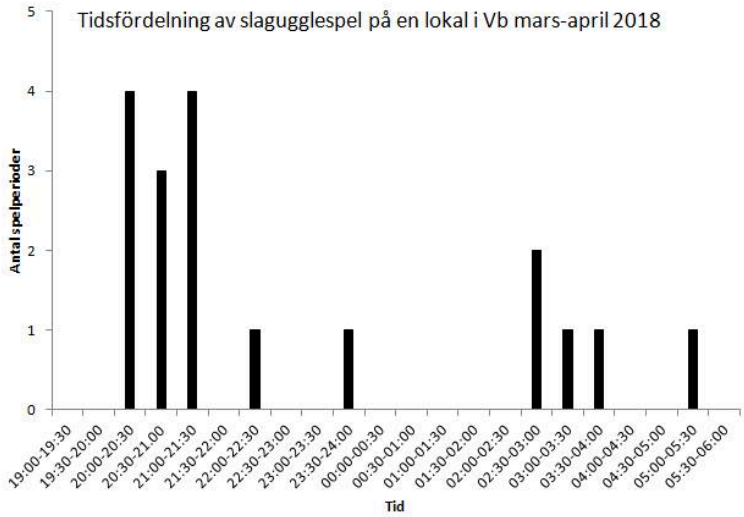
Hur stora chanser har man egentligen att höra slaguggla på sin nattrunda?

Lars Edenius

Jag är nog inte är ensam om att fundera över hur effektiv man är på sina ugglerundor. För mig gäller det slagugglan i främsta rummet, som jag tycker är mycket nyckfull i sitt spel. Det är snarare regel än undantag att jag åkt lottlös från stopp där jag vet att slaguggla häckar även när de yttre förutsättningarna känts optimala. Så jag ställde mig frågan hur stor chans man egentligen har att höra en spelande slaguggla på sin nattrunda? I akt och mening att lära mig mer om det satte jag upp två känsliga rundupptagande mikrofoner centralt i ett slaguggleravir i södra Västerbotten från solnedgång till soluppgång fem nätter 25 mars – 8 april 2018. Jag valde nätter med svag vind, klart väder utan nederbörd och sträng kyla.

Under genomlyssningen av drygt 47 timmars inspelningar hörde jag slagugglehannen i paret ropa vid 18 tillfällen, vilket innebär att det i snitt gick 2 timmar och 40 min mellan ropen! Ropen var dock inte jämt fördelade över natten. Hannen började ropa 1-1,5 timmar efter solnedgången och efter halvtiotiden blev det mer eller mindre tyst med undantag för en liten aktivitetstopp fram på småtimmarna, se figuren. Oftast hördes bara en serie av den tudelade sången. Honan svarade till och från; sammantaget hördes hon mer sällan än hannen. Ljud från ugglorna finns att lyssna på: https://www.xeno-canto.org/409956, https://www.xeno-canto.org/410012.

Resultatet tyder således på att man har ganska stor tur att få in en slaguggla på en nattrunda. Under genomlyssningen av inspelningarna fick jag för övrigt höra en bil som stannade, följt av dörrslammer och röster från ett gäng ugglelyssnare. Jag är ganska säker på att de åkte därifrån med en nolla i protokollet lite senare. Den lokala tätheten av ugglor i området, födotillgång, fas i häckningscykeln påverkar säkerligen spelaktiviteten. Måhända är det också så att utparade hannar är mindre ropbenägna än oparade hannar?

GräsAnders och Alvas pensionat

Leif Bildström

Under december månad var vi nog flera som började undra över den gräsandhanne som tydligen bosatt sig vid Sjöparken i Malå. Medan alla hans kompisar dragit söderut, stannade den i den lilla vik som hålls öppen av utströmmande vatten från ett rör, som dränerar samhället. Den gräsrika viken var vid den tiden knappt femton meter lång och även om vattenröret har en liten fallhöjd, brukar det i slutändan bara finnas några få kvadratmeter öppet vatten under den bistra vintern.

Det visade sig så småningom att gräsandens flygförmåga var ytterst bristfällig, den mer flaxade sig fram och förstod nog själv att den inte skulle komma sig i väg på resan söderut. Kring nyår började viken krympa alltmer och jag planerade så smått att försöka stödutfodra den stackars fågeln. Men plötsligt åkte jag in akut till lasarettet för en ledinfektion och efter några dagar på lasarettet kändes min rörelseförmåga något i stil med gräsandens, trots att min fysik ändå stadigt gick åt rätt håll. Värre var det för anden!

Direkt efter hemkomsten från lasarettet ringde Alva, en nära bekant som har ett stort intresse för naturen. Hon funderade vad man kunde göra för att hjälpa gräsanden, som nu definitivt bestämt sig för att klara vintern här. Jag skickade med henne en låda kornkross, som mina sparvar brukar äta, men från en tidigare matning visste jag att även gräsänder gillade menyn. Jovisst, nog åt gräsanden maten! Redan då var den nog ganska hungrig, med brist på mat de sista veckorna. Dessvärre fanns även gott om spår efter kråkor på matplatsen, men problemet löstes genom en matlåda med tak, som Alvas man spikade ihop. Några dagar senare köpte de själva en stor säck kornkross, som så småningom kom att bli allt mindre, under vintern.

GräsAnders, sittande på sin sedvanliga plats. Foto: Leif Bildström

Efter ett tag hade GräsAnders, som hon döpt fågeln till, insett att frukost varje dag serverades i den lilla lådan, bara ett par meter från övernattningsplatsen. Den hade faktiskt ett väldigt bra ställe att övernatta, då vikens början var såväl vind som insynsskyddad, dessutom med lite överhäng av snödrivor som bildade ett tak. Vid den här tiden, i början av januari, fanns bara några få kvadratmeter öppet, vilket höll i sig ända till slutet av mars. Mer än trettio minusgrader bekom inte gräsanden, som började se fet och välmående ut! Varje morgon hade Alva som nybliven pensionär, även tid att prata lite med anden, som svarade på sitt eget snattrande språk. Den satt lugnt kvar medan maten fylldes på. Själv blev jag smått rörd av den omtänksamhet Alva och hennes man visade för den stackars fågeln, som alldeles ensam tvingades stanna kvar i vintermörkret, när alla andra änder flyttat.

Under början av april försvann plötsligt GräsAnders. En viss oro uppstod, om att den tagits av något djur eller råkat ut för något annat elände. Men plötsligt en dag var den tillbaka, till vår stora glädje. Tydligen hade den vilat upp vingarna under vintern och varit ute på en provtur. Att det var samma fågel rådde ingen tvekan om, den hade dessutom på sedvanligt sätt kommunicerat med Alva som tittade förbi.

Nu börjar de första gräsänderna komma tillbaka söderifrån. Sannolikt ser GräsAnders fram mot att äntligen få träffa sina fränder, som alltid först slår sig ner i just hans vik, men då brukar vårsol och smältvatten ha mångdubblat det öppna vattnets storlek. Eftersom närmare en hektar av viken har en botten täckt av sjögräs, blir inte längre matfrågan några problem. För GräsAnders del, passerade därmed en ovanligt lång och bister vinter ganska smärtfritt, trots allt. Men någon vårsol hade den aldrig mer fått uppleva, om det inte vore för maten och omtanken från Alvas Pensionat!

VOF informerar

Hej alla medlemmar.

EU:s ny dataskyddslag (GDPR) började gälla den 25 maj. Detta innebär att vi måste meddela våra medlemmar vilken typ av information vi har sparat om er. VOF:s register innehåller bara grundläggande data; namn och adress. Detta för att vi ska kunna skicka medlemstidningen och göra eventuella övriga medlemsutskick. Vi kommer inte sälja denna information vidare. Om ni inte vill att vi ska lagra denna information om er måste ni meddela kassören (*janeriksson.degernas@hotmail.com*) som hanterar medlemsregistret.

Vänliga hälsningar

VOF-styrelsen

VOF-guidning till Limpan, Degernäs 8/4

Albin Enetjärn

Under våren har VOF arrangerat ett antal guidade fågelturer i Umeå med omnejd där den som vill har kunnat följa med och hälsa vårfåglarna välkomna. Den första guidade turen ägde rum söndagen den åttonde april och lokalen för dagen var den så kallade "Limpan" ute vid Degernäs.

Fälten låg vita ute vid Degernässlätten. Foto: Albin Enetjärn

Klockan sju på morgonen samlades tolv tappra deltagare utanför Ålidhems centrum. Förväntningarna var inte särskilt uppskruvade, vårens frammarsch hade knappt börjat och några 4 000 sångsvanar som sågs motsvarande tid 2017 skulle det inte bli tal om. Men både väder och humör var gott när deltagarna äntrade sina bilar och rullade ut mot Degernäs.

Vid ankomsten till Limpan kunde vi snabbt konstatera att det var vita, ganska fågeltomma fält som bredde ut sig både i norr och i söder. En sånglärka hälsade oss i alla fall välkomna och skvallrade om att våren trots allt stod för dörren, snömängden till trots. När tubkikarna var uppmonterade kunde vi också se enstaka tofsvipor och sångsvanar långt i söder, och ganska snart började flockar med sångsvan samt grå- och kanadagås komma inflygande över området. Vissa av de passerade på nära håll och bjöd på fina observationer och fototillfällen. En avlägsen varfågel, en flock snösparvar som flög över, samt en respektabel mängd skogsduvor (19 st) stack ut som extra roliga observationer. Mot slutet av vistelsen kom en ensam sädesärla inflygande och satte sig på andra sidan vägen i en någorlunda framtinad slänt, tyvärr utom vårt synfält. Relativt snart lyfte den dock och de allra flesta fick se den.

Nöjda med vad morgonen hade gett begav sig ungefär halva gruppen hemåt medan resten bestämde sig för att besöka ytterligare en lokal, nämligen Umeå hamn ute i Holmsund. Under morgonen hade både lappsparv, vinterhämpling och

Flockar av sångsvan drog tätt över "Limpan", där guidedeltagarna stod uppradade. Foto: Ann-Katrin Sjögren (ovan) och Albin Enetjärn (nedan).

skärpiplärka plingats ut på Umeå-larmet från lokalen och både sånglärka och snösparv visade skulle tydligen finnas i stor mängd. Det visade sig stämma. På den dryga timme som spenderades på lokalen kunde ett 40-tal sånglärkor och minst lika många snösparvar räknas in. På havet som påpassligt nog hade blåst upp dagarna innan räknades 150 gräsänder, några knipor, tre storskrakar och en del vitfågel in. Alla guide-deltagare fick dessutom se både ejder och strandskata så utifrån förut-sättningarna med ett tjockt snötäcke så kände vi oss mycket nöjda med dagen när vi skiljdes åt vid halv elva. Vi kunde (än en gång) konstatera att fåglar inte nödvändigtvis söker sig till naturskönа områden utan minst lika gärna visar sig i rent industriella miljöer. Betongskådningen tycks vara här för att stanna!

Sällan skådat

Våren har bjudit på en mängd observationer av ovanliga fåglar runt om i Västerbotten. Med början i mitten av april sågs en vistjärnig blåhake i Holmsund, vilket följdes av bland annat ringand i Rusksele, vitvingad tärna i Brånsjön och knölsvärta utanför Hörnefors. Här presenteras några av vårens rariteter mer utförligt.

Vitsjärnig blåhake i Holmsund

Albin Enetjärn

Söndagen den 15 april upptäcktes Västerbottens första vitstjärniga blåhake (*Luscinia svecica ssp. cyanecula*) vid hamnområdet i Holmsund. FiV-redaktionen ringde upp upptäckaren Tommy Magnusson för en kommentar om det häftiga fyndet.

"Det var alltså söndag morgon och jag och Johan Forssell stod vid Fodercentralen i uthamnen. Vi hade redan fått se både skärpiplärka och sävsparv men så gick jag en sväng upp mot Sjöfartsverket (bredvid Fodercentralen). Där i en björk precis utanför det inhägnade området fick jag se en liten fågel som definitivt var en blåhake. Det blev en ganska kort obs så där och då gick det inte upp för mig att det var en vitstjärnig det gällde. Jag ropade i alla fall på Johan som kom med sin systemkamera. Ganska snart så upptäckte vi den igen, nu inne på det inhägnade

Vitstjärnig blåhake. Foto: Johan Forssell

Den vitstjärnige kanske insåg sin felnavigering när den möttes av ett tjockt snötäcke? Foton: Johan Forssell

området, och Johan fick några bilder på den. Jag skickade ut ett meddelande om fågeln på SMS-gruppen Umeålarmet och fick relativt snabbt ett svar om att det kunde vara en vitstjärnig blåhake med tanke på det tidiga datumet. En snabb granskning av Johans bilder visade att så var fallet!"

Fågeln utgjorde alltså det första fyndet i Västerbotten av underarten cyanecula, en underart som normalt häckar i Centraleuropa och Spanien. Den återvänder från vinterkvarteren till sina häckningsplatser betydligt tidigare än vår inhemska underart. Just den här individen hade uppenbarligen flugit för långt i sin flytt norrut och hamnat väldigt fel. Det enda hittills godkända fyndet av arten i Norrland är från Sandviken år 2004. Förutom att vara en ny underart för landskapet så slog "den vitstjärniga" även ett gammalt rekord. Det tidigare rekordet för tidig ankomst hos blåhake var från 17 april 1982 när en individ sågs i Vännäs.

Holmsundsfågeln var fortsatt svårsedd men ganska snart började folk dyka upp och kunde hålla fågeln under bevakning. Till många Umeåskådares stora glädje stannade fågeln kvar ända till skymningen, men var försvunnen morgonen därpå. I nuläget har 29 rapporter av 35 observatörer kommit in på Artportalen.

"En lustig detalj är att det tidigare under morgonen upptäcktes en vitstjärnig blåhake även i Kungsbacka, Halland. Jag fick larm om det under morgonen så jag hade till och med lekt med tanken om att den skulle kunna dyka upp här i Västerbotten. En annan rolig detalj med fågeln var att den nästan konstant hade stjärten

pekandes rakt uppåt, som en gärdsmyg, vilket man kan se på flera av bilderna på Artportalen."

Tommy har visat framfötterna flera gånger tidigare när det gäller att hitta ovanliga fåglar. På meritlistan finns bland annat två fjällugglor, dammsnäppa, citronärla och inte minst dvärgörn (tillsammans med Ralf Norberg). FiV-redaktionen tackar Tommy Magnusson för intervjun och för det trevliga fyndet, fortsätt gärna skådaråret på liknande sätt!

(Tommy och vi andra kanske trodde att hans raritetskvot var fylld efter att han hittat den vitstjärniga blåhaken, få kunde då ana vad som väntade några veckor senare, se nästa artikel!)

Knölsvärta - ny art för Västerbotten!

Isak Vahlström

Det var fredagen den 4 maj då Tommy Magnusson gav sig ut och skådade efter jobbet. Vid Megrundet i Hörnefors fick han se årta och buskskvätta, vilka båda var nya årsarter för honom. Färden fortsatte mot Gråbolandsviken för att se om det kommit några vadare. Det var ganska dött i viken och Tommy började svepa med tuben ut mot havet för att se om där låg några sjöfåglar. Både svarthakedoppingar och gråhakedoppingar sågs innan en flock med några svärtor och en sjöorre kom in i synfältet. Då Tommy drog upp förstoringen hajade han till på en svärta med konstig näbbprofil som låg cirka 1-1,5 km ut. Den vita ögonfläcken lyste också mycket tydligare än från de andra svärtorna och gick upp som en båge bakom ögat. Tommy ringde till Lars Edenius för att få feedback och allt verkade stämma med knölsvärta. Fågeln larmades ut som osäker först

Knölsvärtan närmast på bilden, tillsammans med en vanlig svärta. Foto: Niklas Andersson

Vänstra sidan: Många och långväga tillkomna var skådarna som besökte knölsvärtan de första dagarna. Här bilder från morgonen efter upptäckten när en grupp med hugade skådare hade samlats vid Byviksgrundet. Foton: Niklas Andersson

och Tommy läste på om underarterna för att sedan kunna konstatera att det rörde sig om underarten stejnegeri. Ralf Norberg hann också till platsen innan motljuset och värmeflimret tilltog och svärtan tappades.

Knölsvärtan eftersöktes sedan på kvällen. Flera svärtor sågs ligga en bit ut och sova varför det var omöjligt att avgöra om någon av dessa var knölsvärtan. Vid sextiden efterföljande morgon återfanns fågeln igen och flera lokala skådare han beskåda

Till höger: Joakim Lessman klagade inte när han hängde sin 313:e fågelart i Västerbotten. Nedan: Byviksgrundet, där svärtan sågs den 5:e maj, innan den flyttade sig till Skallerhamnsskatan och blev någorlunda stationär. Foton: Niklas Andersson

Tommy Magnusson har varit flitig i vår och kan nu ståta med upptäckt av både vitstjärnig blåhake och knölsvärta på CV:t! Foto: Christian Cederroth

fågeln. Flera gånger flyttade sig svärtan och låg en bra stund på endast cirka 200 meters avstånd. Strax före 7.30 flög fågeln och lade sig långt ut där den inte längre kunde beskådas. Trots att den eftersöktes intensivt kunde den inte återfinnas och många skådare verkade gå lottlösa. Men morgonen efter återfanns fågeln något längre österut närmare bestämt vid Skallerhamnsskatan där den som närmast ska ha setts på endast cirka 15 meters håll. Knölsvärtan höll till där hela dagen och kunde beskådas av många tillresande från hela landet. Fågeln sågs även sporadiskt följande dagar, framförallt tidig morgon men eftersöktes också långa stunder utan att ses. Den senaste obsen av fågeln är i skrivande stund 14 maj och den hade setts av tillresande skådare från större delen av landet dessförinnan.

Knölsvärtan skiljer sig från en vanlig svärta genom att den har en tydlig knöl på näbben som dessutom är övervägande skär jämfört med svärtans gula näbb. Dessutom går det vita bakom ögat upp långt över ögat. Tills nyligen betraktades vår svärta och knölsvärta som samma art. Knölsvärtan som upptäcktes i Västerbotten var av underarten stejnegeri, vilken häckar i östra Sibirien. Den skiljer sig från den nordamerikanska underarten deglandi genom att ha en tydligare knöl, vilket ger en annorlunda huvudprofil. Om kunskapsläget förändras är det även möjligt att underarterna stejnegeri och deglandi kommer betraktas som skilda arter i framtiden. Knölsvärta är endast funnen 7 gånger tidigare i Sverige, varav de flesta är sträckande individer. Fyndet är det första i Norrland.

(Som om det inte vore nog med knölsvärtan så var Tommy med vid Bjuröklubb två veckor senare, då Ralf Norberg hittade en rastande vitnackad svärta. Även den förtjänar att förevigas i trycksvärta, men det får bli en annan gång!)

Ett fint fågelmöte i efterhand

Dag Österlund

Torsdagen den 17 maj klockan halv fyra på eftermiddagen besökte jag Storavan utanför Stöcke by för att i första hand få möjlighet att höra den vattenrall som hörts under den gångna veckan. Det var vid tillfället ovanligt mycket svalor i luften som flög över de öppna vattenytorna men som även kortare perioder rastade i några buskar i högra hälften av avan. Eftersom jag hade kameran med mig beslöt jag att ta till fället i akt att försöka fota lite svalor eftersom de stundtals kom ganska så nära plattformen där jag stod. Efter lite fotograferande kontrollerade jag resultatet med förhandsgranskning på kameran och fann då en svala som såg lite annorlunda ut. Vet att jag tänkte att det där fotot får jag titta lite närmare på när jag kommer hem. Att det rörde sig om en annan art än de ladu- hus- och enstaka backsvala som jag såg med min handkikare fanns inte i min sinnevärld. Det dök även upp nya fåglar att fota som upptog min tid, bl.a. en brun kärrhök samt en fiskgjuse och några vadare. Efter cirka en timme lämnade jag Storavan där jag hade varit ensam under större delen av mitt fotograferande och skådande. Väl hemkommen, vid 19-tiden, såg jag på min telefon att en rostgumpsvala hade larmats ut. Då föll en pollett ner hos mig. Kan det ha varit den fågeln jag hade tyckt såg lite underlig ut i min kamera? Snabbt tog jag fram mina bilder på datorn och fick omgående bekräftelse på att så var fallet, två riktigt hyfsade bilder på en rostgumpsvala.

Lite surt var det allt att jag inte tog mig tid ute vid fågellokalen att artbestämma svalan så fler skådare hade hunnit med att få skåda den vid ett eventuellt tidigare larm. Men som ordspråket lyder, en blind höna ser också ett frö ibland.

Rostgumpsvalan befann sig på plats vid Storavan under några timmar den 17 maj och hann bara ses av en handfull skådare. Foto: Dag Österlund

Dagboksbladet

Thomas Birkö

Ända sedan starten 1984 har ett dagboksblad skrivits varje verksamhetsdag på Stora fjäderäggs fågelstation. Det har blivit en unik samling historier om stora mängder fåglar, ovanliga arter, hård väderlek och ringmärkarnas djupa funderingar. I den här serien får vi inblick i utvalda dagar under stationens historia.

Stora Fjäderäggs Fågelstation

Fredagen den 19 maj 1995

Väder:

På morgonen hård sydvästlig vind (10-14 m/s) och regn fram till kl 7.00. Därefter fortsatt hård sydvästlig vind och mulet (disigt och fuktigt) väder fram till 17.00 tiden. Därefter avtagande vind och fram emot 19-tiden sol.

Verksamhet:

Ringmärkning från 7.00 till 11.30. Dessutom skådarturer på ön samt vila under eftermiddagen.

Ringmärkning:

Inägan 5 nät 07.15-11.30,
Cementgången 2 nät 07.30-11.30. Totalt ca 30 nättimmar.

Fångst: kungsfågel 1, rödhake 3, svartvit flugsnappare 1, lövsångare 1, gransångare 1, svarthätta 1, ängspiplärka 1, rödstjärt 2, bergfink 1, blåhake 6, taltrast 1, björktrast 1,

Totalt 20 fåglar av 12 arter

Observationer:

Stenfalk 1, tornfalk 1, fiskgjuse 1, ljungpipare 1, kustpipare 1, grå flugsnappare några, blåhake, storlom 3, smålom 1 samt en småspov på heden utanför köksfönstret. Dessutom kontrollerades den belgiska ängspiplärkan igen. Nu en fettklass högre än 16 maj.

Övrigt:

Ånyo en dag med regn på morgonen och blåsigt hela dagen. Uppgifter från flera håll varslar dock om ett mäktigt högtryck som håller på att byggas upp över Ryssland och som når in över Sverige i mitten av nästa vecka. Vi hoppas att detta är riktigt för nu börjar man faktiskt tycka det är dags för lite värme.

Fredagkvällen avslutades med traditionsenlig surströmmingsfest och skåningen Johan imponerade stort med att klämma i sig hela fyra strömmingar. Starkt gjort!! Med en svag surströmmingsarom över ön hoppas vi nu att morgondagen blir bra ur fångstsynpunkt. Kanske lockas det hit någon Surnia ulula eller Asurmes. Vem vet!

Personal:

Johan Hammar, Thomas Birkö, Elisabet Nilsson, Mats Andersson samt hunden Lina.

Vid tangentbordet för sista gången denna märkarvecka.

Thomas Birkö

Saxat från Facebook

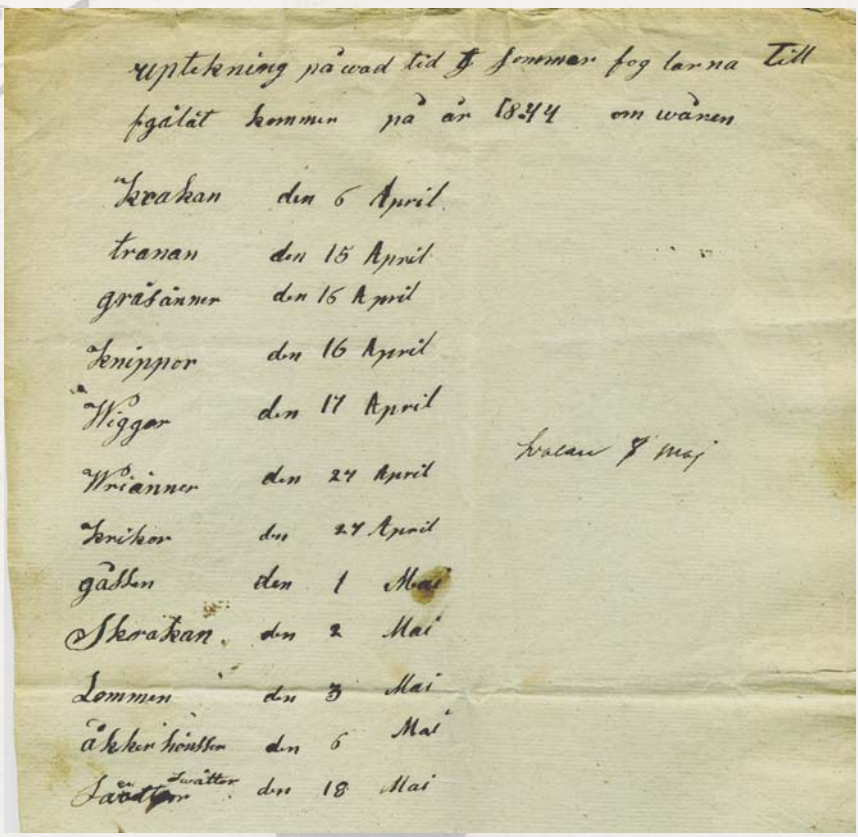
När krakan kom till Ytterrödå 1844

Göran Larsson

Umeåprästen Johan Anders Linder (1783-1877) var en av stadens mer tongivande personer under 1800-talet. Han var förutom präst en kulturarbetare av rang med kunskaper inom arkitektur, teckning, jordbruk, musik, teater, natur, dialekter, seder och bruk. I hans arkiv finns spåren av en synnerligen aktiv och allsidig man.

Studerar man hans bevarade brevsamling hittar man brev från många prästkollegor och myndighetspersoner men här finns även några brev från byn Ytterrödå undertecknade "bondesonen Anders Carlsson". I några bevarade brev från 1840-talet redovisar Anders Carlsson till Linder uppgifter om när flyttfåglarna anländer och lämnar byn Ytterrödå. Vad Linder skulle använda uppgifterna till vet vi tyvärr inte. Kanske var det någon form av rapportering som Linder skulle

Bild 1. Foto: Göran Larsson

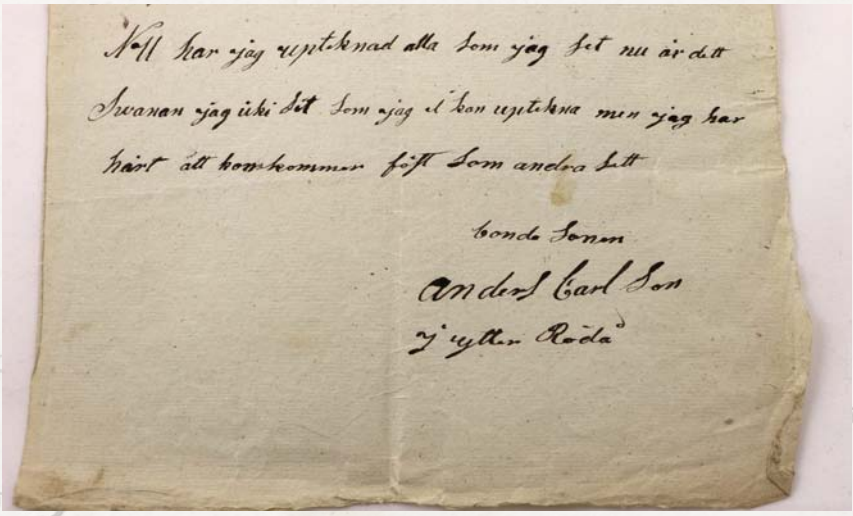

Bild 2. Foto: Göran Larsson.

sammanställa. Ett exempel på Anders Carlssons inskickade brev till Linder är denna från våren 1844 (Bild 1).

Enligt brevet är det "krakan" som anländer först på våren. Krakan bör väl vara kråkan (flyttfågel?). Tittar man i "Ordbok öfver Svenska Allmoge-språket" (Rietz) från 1860-talet ser man att just i Västerbotten är kraka en lokal benämning för kråka. Längre ner i brevet över flyttfåglarnas ankomst hittar man den 24 april att "Wriänner" har anlänt till Ytterrödå. Gissningsvis bör det vara "vri-and" i pluralform. I Rietz ordbok över allmogespråket finns "vri-and" upptagen som ett västerbottniskt ord för fågelarten Anas penelope (Bläsand). Den fågel som på våren 1844 anlände sist till Ytterrödå är "Swätter". Om en amatör får gissa kanske det kan vara svärtan? Någon Swätter hittar man tyvärr inte om man letar i ordboken över allmoge-språket.

En intressant detalj om språkforskaren Johan Ernst Rietzs "Ordbok öfver Svenska Allmogespråket" är att Rietz har haft meddelare runt om i Sverige som levererat material till ordboken. För Västerbottens del var det just vår egen Johan Anders Linder som var meddelare. Rietz tackar Linder speciellt i förordet till ordboken för att han varit den som lämnat den största mängden dialektord till ordboken. Rietz riktar sitt tack till Linder som den "*gamle, vördnadsvärde och lärde språkforskaren*" som under många år "*gjort de noggrannaste anteckningar*". Kanhända de lokala fågelnamnen från Ytterrödå levererats från Linder till Rietz? För att återgå till Anders Carlssons brev undrar en lekman om det inte saknas någon fågel i uppräkningen? Jo om man läser vidare så finns det ytterligare en flyttfågel som anlänt enligt hörsägen (Bild 2).

Hur länge stannade då fåglarna kvar i Ytterrödå 1844? Ja det finns det också anteckningar om i Linders arkiv (Bild 3). *Krakan* kom först på våren och lämnade sist på hösten. *Wriännren* flög vidare den 20 september och när *Swättern* gav sig av får vi tyvärr aldrig veta. För som Anders Carlsson

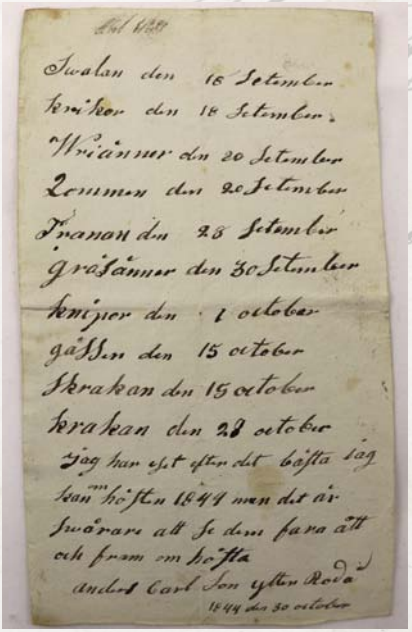

Svalan den 16 Septembr
Kråkor den 18 Septembr.
Skrånnar den 20 Septembr
Lommen den 20 Septembr
Tranan den 28 Septembr
gråsånnar den 30 Septembr
knipor den 1 october
gässen den 15 october
Skrakan den 15 october
krakan den 28 october
Jag har ofta efter det bästa lag
kan höstn 1849 men det är
svårare att se dem fara ätt
och fram om hösta
Anders Carl Son yttre Rörö
1849 den 30 october

Bild 3. Foto: Göran Larsson

skriver "*Det är swårare att se dem fara ått och fram om hösta*".

Inspirerade av anteckningarna för 174 år sedan är det nu bara att ge sig ut och spana efter bläsänderna, svärtan och tranan. När kan de tänkas anlända i år denna kalla och fortfarande snörika vår?

Grappos alternativa fågelfakta – #1 Sidensvansen

Andreas Garpebring

Sidensvansen är naturens främsta periodare. Ungefär från mitten av oktober till fram i mars nån gång är den ständigt på sniskan. Den drar fram i stora gäng i städer o byar där den kalasar på jästa bär och frukter. Inte sällan blir den helt oregerlig, antastar andra fågelarter, bajsar, spyr, skriker o svinar ner rent allmänt varthän den kommer åt. Nån gång fram i mars-april tar vanligen festen slut för sidensvansen. Inte för att den själv kommit på bättre tankar, utan helt enkelt för att naturens förråd av jästa produkter sinat. När detta inträffat försvinner vanligtvis sidensvansarna till synes helt. Ingen har ännu riktigt lyckats lista ut var de tar vägen. Men med tanke på deras vilda vinterlevene står det utom rimligt tvivel att svansarna nu drabbas av vad som måste räknas som naturens värsta baksmälla. Troligen ligger de ihopkrupna för sig själva under någon sten eller i nått hål i marken i typ någon vecka där de tycker fruktansvärt synd om sig själva och förbannar det faktum att de inte finns några pizzerior för sidensvansar. När festens slagg-produkter så småningom börjar lämna den lilla fågelkroppen drabbas de plötsligt av en sjuhelvetes bakfylleåthet. De skyndar sig att träffa en partner och gökar på för allt vad de förmår. Därefter förvandlar de sig till gröna-vågare och flyttar norrut till nån lappländsk urskog där de lägger ägg o föder upp ett gäng nya ligister som nästa vinter kommer återupprepa samma procedur igen. The circle of life så att säga.

Musikaliskt är sidensvansarna främst inne på rockabilly och skate-punk. En

Sidensvans. Foto: Andreas Garpebring

positiv sak att säga om sidensvansen är att de är mycket solidariska inom den egna gruppen och att de aldrig brukar prata skit bakom ryggen på andra.

Skådarprofilen

Ellen Hjelmare

I den här artikelserien ska vi följa och lära känna skådare i länet, både nya ansikten liksom mer etablerade personligheter kommer presenteras. I detta nummer får vi lära känna Ellen från Småland som är Västerbottning sedan några år tillbaka!

Namn: Ellen Tora Margareta Hjelmare

Född: 1984 i Gränna.

Bor i: I Västerbotten sedan 2012, i Umeå sedan januari 2016.

Presentation: Det har alltid känts självklart för mig att bry mig om naturen. Som barn kunde jag gå själv i skogen och hagarna runt vårt hus på Grännaberget och titta noga och länge på blommor och träd. Lite senare lärde jag mig de vanligaste fåglarna av mina föräldrar. Jag minns sjuräknaren (gulsparv) och koltrasten som några av de första. Vid påsk brukade jag följa min fågelintresserade morbror ut klockan fyra på morgonen för att lyssna på fågelsång. Övriga släkten tyckte det var knäppt, men det är väl självklart att man vill uppleva

årets och dygnets härligaste tid! Särskilt fåglarnas läten intresserar mig. Det är svårast i början när man har få referenser. Jag har spenderat några timmar på att smyga mot okända läten och kanske fler timmar på www.xeno-canto.org för att befästa mina nyvunna kunskaper. Varje vår har jag glömt mycket och måste återupptäcka fågelljuden omkring mig. Våren 2013 gick jag en studiecirkel i fågelskådning i min dåvarande hemstad Skellefteå. Det blev starten till att börja skåda tillsammans med andra, vilket är lärorikt. Som nyinflyttad är det också svårt att hitta till bra fågellokaler. De guidade skådningarna var därför fantastiskt värdefulla när jag var ny i Umeå. Tack vare dem såg jag förra våren sjutton för mig nya arter! Livskryss heter det visst. Jag uppskattar att lära känna en ny art, men i övrigt är jag definitivt en njutskådare, om det ordet finns. Jag betraktar gärna en och samma fågel länge för att se hur den beter sig och bara njuta av hur fin den är. Fågelskådning för mig är att uppleva varelserna som finns omkring oss, som lever jämsides med oss.

Favoritlokal: Storavan är fint i kvällsljus. Mariehemsdammen några hundra meter från min lägenhet, särskilt på försommaren när den vimlar av andungar. Lillskärsudden där jag helt ensam såg min första myrspov.

Favoritfågel: Rödhaken. Den ser så snäll ut med sitt stora öga, sjunger så fint, är ganska lätt att få syn på och gör mig alltid så glad.

Häftigaste fågelupplevelse:
Ringmärkning! Alltså wow! Att få se dem på så nära håll. Att våga hålla i dem. Att lära mig ta loss några av dem ur näten. Första gången jag fick se en blåhake var också första gången jag fick hålla i den, se bilden!

I **min skådarmatsäck finns alltid:**
Smörgås. Vatten. Kanske en tepåse.

Vad gör du när du inte skådar fågel?:
Jobbar på Ålidhems hälsocentral som ST-läkare.

VOF:s Kommittéer och Projekt

Rapportkommitté landskapet Västerbotten
Niklas Andersson
Norra Slevgränd 127
906 27 Umeå
070-3886353

Rapportkommitté Södra Lappland
Håkan Rune
Höjdvägen 7G
923 31 Storuman
070-2886678

Stora Fjäderägg Fågelstation
Niklas Lindberg Alseryd
nlindbergalseryd@gmail.com
Orgelstråket 12
903 53 Umeå

Umedeltats Fältstation
Anna Sundelin
Gnejsvägen 1
907 40 Umeå
073-8487556

Projekt Kungsörn och Pilgrimsfalk
Per-Olof Nilsson
Sandbackavägen 28C
90346 Umeå
070-4947230

Projekt Havsörn och Örnutfodring
Jan-Erik Wallin
Sågställarvägen 2A
907 42 Umeå

Projekt Berguv Nord
Ulf Sperens
Svedjebacken 2
904 31 Umeå

Projekt Sädgås och Trana Västerbotten
Ulf Skyllberg
Brännavägen 38
907 88 Täfteå
090-51530

Aktuell information

VOF:s hemsida
Senaste nytt och information om föreningens verksamhet på http://vofnet.norrlandsnatur.se/

Artportalen - Rapportsystemet för fåglar
Rapportera dina senaste observationer och ta del av andras fynd, både lokalt, regionalt och nationellt på http://artportalen.se/TodaysSightings/Observerad/Alla/Alla%20arter/V%C3%A4sterbotten/Alla%20lokaler/Idag/Ingen/Status

Fåglar i Norra Kvarken
Rapportera och se färska summeringar av sträckande och rastande fåglar på http://fagel.slu.se/

Upphittade ringar
Skickas till Ringmärkningscentralen Naturhistoriska Riksmuseet, Box 50007, 104 05 Stockholm. Ange när, hur och var ringen hittades. Även via internetformulär på Naturhistoriska riksmuseets hemsida http://www.nrm.se/

Facebookgrupper
"Fåglar i Västerbotten" - för diskussioner och allmän info om fåglar och fågelskådning i Västerbotten.
"Fågelskådning i Umeå" - fåglar och fågelskådning med fokus på Umeå.
"Stora Fjäderäggs Fågelstation" - Stora Fjäderäggs egna facebooksida där du kan ta del av aktuell verksamhet.

Lokalföreningar / Lokala kontaktpersoner

Umeå Fågelförening: Marcus Östman, Kragvägen 10, 904 41 Röbäck, 073-6128001
Skellefteå Fågelförening: Urban Lundström, Bolagsbacken 6, 896 93 Gideå, 073-0867667
Lycksele: Per Hansson, Brännbergsvägen 1A, 921 36 Lycksele, 0950-10804
Vindeln: Henrik Sporrong, Tåvägen 5, 922 00 Vindeln, 0933-61414
Vännäs: Christer Laggar, Strand 214, 911 93 Vännäs, 070-6517398
Malå: Leif Bildström, Smultronstigen 33, 930 70 Malå, 0953-21477
Nordmaling: Jean-Michel Roberge, Håknäsbäcken 3, 914 96 Håknäs, 073-0637997
Norsjö: Vakant (Är Du intresserad av att bli kontaktperson här? Kontakta oss!)
Robertsfors: Mats Walheim, Rislandet 38, 915 91 Robertsfors, 0934-40065
Sorsele: Bernt-Erik Nordenström, PI 673, 920 70 Sorsele, 0952-10490
Storuman: Håkan Rune, Höjdvägen 7G, 92331 Storuman, 070-2886678
Vilhelmina: Inga Olofsson, Nedre Malgonäs 3149, 912 92 Vilhelmina, 0940-20157
Åsele: Sture Gustafsson, Strandgatan 55E, 910 60 Åsele, 0941-66518
Dorotea: Per-Anders Persson, Hökberget, 910 70 Dorotea, 0942-10580

